Формування в Україні домінуючої демократичної політико-правової культури стане запорукою утвердження демократії, а також успішного політичного, соціально-економічного та культурного розвитку сучасної Української держави.

Література:

1. Бурмистров В.А. Место и роль правовой культуры в становлении правового государства.- Симферополь: Таврида,1996. - 190с.
2. Колісецький О.О., Дзьобань О.П. Правовий нігілізм як життєва стратегія правового суб'єкта // Політична культура суспільства: джерела, впливи, стереотипи: Збірник статей і тез за матеріалами Всеукраїнської науково-теоретичної конференції – XX Харківські політологічні читання. – Х.: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2008. – 385 с.
3. Матвеєва Г. Проблема деформації правосвідомості в контексті політичної культури України // Антропологія права: філософський та юридичний1 виміри (стан, проблеми, перспективи): Матеріали Міжнародного круглого столу (м.Львів, 4-5 грудня 2009 року). – Львів: Край, 2009. – С.196-203.
4. Рабінович П. Сутність праворозуміння // Право України. – 2007. - №8 с.
5. Сальников В.П. Правовая культура*:* теоретико-методологический аспект: Автореф. дис. докт. юрид. наук.: 12.00.01 / СПб ун-т МВД РФ – Л., 1990. – 35с.
6. Шемшученко Ю., Ющик О. Політика, право, Конституція // Право України. – 2007. - №8 . – С. 6-8.

Ісхакова Наталія Гуріївна,
доцент кафедри
соціології та соціальних технологій,
Національний авіаційний університет

УДК 37.035.4(045)

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У даній статті розкриваються особливості процесу політичної соціалізації української молоді під впливом ефективної системи політичного виховання. Громадянська освіта в Україні сприятиме формуванню сталих політичних цінностей та традицій політичного життя, демократичних норм поведінки. Подальше впровадження державних програм громадянської та політичної освіти у навчальних закладах гармонізує процес політичної соціалізації в українському суспільстві.

Ключові слова: *політична соціалізація, громадянська освіта, політичне виховання, політична участь.*

Данная статься посвящена особенностям процесса политической социализации и влиянию на него эффективной системы политического воспитания. Формированию устойчивых политических ценностей и традиций политической жизни, демократических нормам поведения поспособствует гражданское образование в Украине. Дальнейшее внедрение государственных программ гражданского и политического образования в учебных заведениях гармонизирует процесс политической социализации в украинском обществе.

Ключевые слова*: политическая социализация, гражданское образование, политическое воспитание, политическое участие.*

This article is devoted to the peculiarities of the process of political socialization and the influence of political education. Civic education in Ukraine, promotes the formation of democratic

norms of behavior. Implementation of state programs of civic and political education in schools harmonizes the process of political socialization in Ukrainian society.

Keywords: *political socialization, civic education, political education, political participation.*

Актуальність даної теми визначається гостротою, якої набуває проблема участі молодих громадян у здійсненні державної влади, що спонукає до сприйняття ними політики як сфери особистої зацікавленості та відповідальності. Молоде покоління має стати повноцінним суб'єктом політичної діяльності і відносин, без участі якого неможливі кардинальні соціальні і політичні зміни.

Молодь як соціально-демографічна група є найбільш вразливою частиною суспільства. Саме молодь концентрує основні тенденції розвитку суспільства. На основі проведеного нами аналізу встановлена невтішна тенденція розвитку соціально-політичних відносин українського суспільства: наростання потенційності політичної активності населення (особливо молоді) при низький здатності до організованих форм участі у політичному процесі.

Метою даної статі є визначення суті громадянської освіти та розкриття особливостей процесу політичної соціалізації української молоді під впливом ефективної системи політичного виховання.

Слід коротко зупинитися на теоретичних розробках проблеми взаємозв'язку громадянської освіти як складової процесу політичної соціалізації у сучасній науці.

Дослідження у даній галузі були розпочаті у межах когнітивної школи у психології (Ж.Піаже, Л.Кольберг, А.Болдуін та ін.) [1, с. 123]. Тут була вироблена модель соціалізації, за якою по мірі дозрівання пізнавального апарату особистості відбувається «наповнення свідомості» соціальним змістом. Об'єктом їх досліджень був процес мислення. Сама ідея зв'язку вікових можливостей особистості і сприйняття нею політичних смислів є плідною, адже дозволяє прослідкувати процес політичної соціалізації з позиції розвитку самої особистості, внутрішніх закономірностей становлення її мислення.

Інший напрям досліджень політичної соціалізації ввели психологи – когнітивісти в межах розробки проблеми політичного виховання (Г.Яхода, А.Моррісон та ін.) [1, с. 129]. Вони аналізували цілеспрямований вплив факторів (агентів) соціалізації, серед яких найбільш впливовими факторами визначалися шкільні заклади за допомогою яких у молодого покоління формуються політичні цінності та засвоюються норми політичної системи.

У межах когнітивної моделі політичної соціалізації складається трактування активної особистості, яка володіє своєрідним політичним мисленням, що виступає базою для вибору певної політичної поведінки. Індивід у процесі політичної соціалізації виробляє свій тип політичного мислення, картину політичної реальності крізь яку сприймає політику, приймає рішення та діє. Такий напрям досліджень продовжується в ряді концепцій політичної соціалізації, що розуміється як процес навчання. Так, західний психолог Г.Тард розглядав соціалізацію як процес наслідування у відносинах "учень-учитель". Поступово аспект соціалізації дітей та підлітків входить в наукову традицію США.

Своєрідний напрям досліджень мала західнонімецька школа політичної дидактики. Саме в руслі поєднання проблем політичної соціалізації та освіти була видана праця "Політична соціалізація й індивідуалізація. Перспективи і шанси політичної освіти", що вийшла в 1991 році під редакцією В.Хейтмайера та Ю.Якобі. Ця робота дала шанс на практичне застосування теорій політичної соціалізації. Як зазначає А.Щербінін: "Роботи в галузі політичної дидактики уявляють собою своєрідний перехід від теорій політичної соціалізації до практики політичної освіти... адже орієнтовані на динаміку політичного процесу" [2, с. 51]. З 60-х років XX століття в німецькій політико-дидактичній науці розроблялися практичні програми метою яких було поєднати процес формування політичної свідомості молоді з соціально-політичним досвідом. Тобто основною лінією системи

політичної освіти та виховання стає її узгодженість з політичними реаліями. В сучасних умовах, вона спрямована на побудову освітнього процесу із урахуванням цінностей співжиття в Європейському співтоваристві.

На важливості процесу політичного навчання наголосили у свій час американські вчені Г.Алмонд і С.Верба [3], визнаючи, що складовою частиною процесу політичної соціалізаціїї виступає навчання як важливий фактор, що обумовлює політичні орієнтації індивіда, засвоєння відповідних знань про політичну систему та її функціонування, набуття навиків політичної участі, що систематизує та врівноважує політичні орієнтації, формує моделі політичної поведінки молодого покоління.

Однак, не заперечуючи значення фактору навчання, на нашу думку, все ж його не достатньо для вироблення почуття загальної політичної ідентичності, що включає емоційну прихильність до політичної системи та ідентичності з іншими співгромадянами, здатність до співпраці з ними.

Останнім часом ця проблема громадянської та політичної освіти привертає особливу увагу все більшого кола українських дослідників політичної соціалізації. У вітчизняній науковій літературі все більшої актуальності набуває проблема визначення шляхів засвоєння та передачі систематизованих політичних знань через систему освіти та виховання. У дослідженнях, присвячених цьому питанню, зустрічаються два взаємопов'язаних поняття: громадянська та політична освіта.

Одним з невирішених питань на сьогодні залишається проблема узгодженості у розумінні понять громадянська та політична освіта. Спробуємо уточнити ці поняття.

Вітчизняний вчений М.Іванов визначає *громадянську освіту* як комплексний напрямок навчально-виховної роботи, що поєднує в собі, головним чином, елементи політичної, правової, економічної, етичної освіти. Метою навчально-виховних заходів є формування громадянина, здатного спираючись на чинну законодавчу базу, захищати свої права та свободи, надавати підтримку політичним силам, які реально можуть представляти його інтереси на рівні місцевих та вищих органів державної влади [4, с. 45].

Ряд українських дослідників І.Жадан, С.Кисельов, О.Кисельова, С.Рябов пропонують розглядати *політичну освіту* як складову громадянської освіти, як засіб формування громадянскості. Вони визначають громадянську освіту як навчання людей життю в умовах сучасної держави, дотримання законів, непорушності їх прав з боку влади, задоволенню їх потреб та інтересів демократичними методами, тобто бути громадянином демократичної держави [5, с. 41].

Що стосується взаємозв'язку понять політичне виховання та політична соціалізація, то як слушно наголосив сучасний дослідник Н.Н.Журавльов, слід розглядати *політичне виховання* лише як окремий випадок політичної соціалізації. Аспект виховання грає важливу роль у проблематиці політичної соціалізації, однак, це не означає, що "проблема входження людини в політику може бути зведена до проблеми політичного виховання, якщо розглядати виховання лише як цілеспрямований і свідомо контрольований процес" [6, с. 11]. Отже, виховання це один з базових чинників всього процесу політичної соціалізації.

У процесі політичного виховання освітня складова займає провідне місце. Громадянська освіта спрямовані на формування у індивіда певних якостей громадянина. В основі громадянськості - почуття відповідальності, обов'язку, патріотизм (почуття солідарності, причетності до історичної долі своєї вітчизни та її народу), усвідомлення себе як повноцінного члена соціальної спільноти, громадянина своєї країни, зрілість політичної і правової свідомості, повага до прав і обов'язків.

Отже, основними аспектами громадянської освіти є формування знань про права та обов'язки людини та громадянина, конституційно-правові засоби прямої демократії (збори, референдуми, вибори, мітинги, демонстрації тощо) і представницької демократії (засади виборчого права, принципи діяльності представницьких органів влади). Основна мета громадянської освіти – це формування певної здатності громадян до критичного політичного

мислення, реалістичної оцінки політичних подій, раціонального вибору політичних позицій та поглядів.

На сьогодні, однією з гострих проблем сучасного українського суспільства залишається брак політичних знань та компетентності широкої громадськості, особливо молоді. Більше половини громадян на протязі десятиліть незалежності України визнали, що їм не вистачає політичних знань, досвіду політичної діяльності, вміння виражати власні політичні інтереси та досягати через політичну систему свої цілі, вимагати дотримання прав і свобод з боку держави, як у персоналізованих, так і в інституціоналізованих формах [7, с. 28].

І це в той час коли важливим завданням є більш широке включення молоді в демократичні процеси. І все ж, політичні погляди цієї соціальної групи кардинально відрізняються від інших вікових груп тим, що молодь майже одностайно підтримує ринкові перетворення, причому чим виборець молодший, тим більш швидким і радикальнішим він бачить шлях країни до ринкових відносин. Меншу підтримку знаходить серед молодих виборців дуже популярна серед старшого населення ідея приєднання України до союзу Росії і Білорусі. За останні роки зросла кількість тих, хто вважає участь у виборах своїм громадянським обов'язком. Хоча рівень недовіри до влади як мотив неучасті у виборах вельми відчутний у молоді, однак головним мотивом є зайнятість [8]. Залежно від рівня освіти змінюються і політичні преференції молодих людей. Молодь з повною середньою освітою і вище, орієнтується на владу, яка має бути поділена між Президентом, парламентом і незалежним судом, найбільш хвилюючи проблеми – рівень життя людей [9]. Для сучасної української молоді характерним є поліцентризм її ідейно-політичних орієнтацій від крайніх лівих до крайніх правих. Найбільше молоді імпонують національно-демократичний, соціал-демократичний, соціалістичний та національно-радикальний політико-ідеологічні напрями [10, с. 14].

Крім того, події, що відбулися під час президентських виборів в Україні в кінці 2004 року, можна розглядати як наслідок процесу політичної соціалізації молодого покоління та ресоціалізації старшого, а відтак, про відхід від попередньої моделі соціалізації, характерної для недемократичних режимів. Це свідчить про наявність, переважно у молоді, певної міри політичної усвідомленості (розуміння своїх інтересів та прав, їх вираження і захист), почуття політичної ефективності своїх дій в політиці, певну сформованість демократичної системи ціннісних орієнтацій. З іншого боку, можна стверджувати про недостатній рівень сформованості вмінь і навичок повсякденної суспільно-політичної діяльності. Участь мас у політичному процесі не має постійного характеру, на відміну від демократичних суспільств, де населення представлено не вільно діючими індивідами, а суспільними організаціями (асоціаціями), що здатні до впорядкування інтересів та політичної активності тих груп, які вони представляють. У той же час, процес інституціоналізації політичної системи має характер невизначеності внаслідок короткочасності державотворчих процесів. Нестабільність політичних інститутів ускладнює формування сталих політичних цінностей та традицій політичного життя, соціально-політичних норм поведінки.

Основними макросоціальними факторами політичної соціалізації молоді залишаються кризові явища в соціально-економічному житті країни, невизначеність політичних процедур, суперечливий характер реформ в Україні. Тому, в Україні все більшої актуальності набуває необхідність громадянської освіти. Вона може стати додатковим засобом адаптації до перехідного типу політичної системи, засвоєння демократичних цінностей, норм, моделей поведінки. Демократично орієнтована громадянська освіта покликана заповнити порожнечу в системі політичної соціалізації, яка утворилася при руйнації мережі комуністичної політичної просвіти.

Громадянська освіта повинна впроваджуватися інститутами громадянського суспільства при провідній ролі держави в освітньому процесі.

Держава є головним інститутом політичної освіти, забезпечує єдиний освітній простір, створюючи систему навчання та виховання. Система органів освіти є важливим

інститутом соціалізації особи взагалі і політичної соціалізації зокрема. Система освіти і виховання є ефективним специфічним інститутом первинної політичної соціалізації, що забезпечує входження нових поколінь до складного світу політики. Змістом її є органічне включення в складну систему політичних відносин та інститутів через формування уявлення про державу, владу в суспільстві на повсякденному рівні, формування моделей політичної поведінки, ставлення до політичних ролей в майбутньому, підготовки до політичного життя, встановлення співвідношення норм та відхилень у політичній свідомості і поведінці. На відміну від громадянської, політична освіта спирається на застосування досягнень у політичній науці і має поетапний характер: від знайомства з персоналізованими владними фігурами, державними символами, загальновизнаними нормами поведінки до ретельного вивчення політичних інститутів їх функцій, вироблення ставлення до політичних цінностей, вміння раціонально мислити та діяти в сфері політики. Серед основних завдань освітнього процесу є засвоєння політико-правових знань.

Переорієнтація суспільства на нові демократичні цінності розпочалися з ряду законодавчих актів, зокрема, Закону України «Про освіту» (1991 р.), як спроби закладання основ для самореалізації особистості. Сьогодні в Україні вироблені ряд концепцій громадянської освіти, в тому числі за участю Міністерства освіти та науки України та АПН України. Однак, державні програми повинні базуватись на врахуванні всього комплексу проблем політичної соціалізації громадян України та спрямовуватись на консолідацію українського народу як політичну спільноту.

У практичному плані з 1997 по 2002 роки здійснюється канадсько-український проект "Демократична освіта" та інтернет-програма "мережа громадянської освіти в Україні". У 2002-2003 році було здійснено низку заходів у рамках "Трансатлантичної програми підтримки громадянського суспільства", що полягали у розробці експериментальних навчальних програм, створення навчальних посібників, проведення семінарів і тренінгів [5, с. 48]. Крім того, з 2000 року впроваджується Постанова президії Академії педагогічних наук України «Про концепцію громадянського виховання дітей та молоді».

Громадянська освіта має бути втілена у зміст всієї системи освіти, що закладено в Проекті Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті розробленому Міністерством освіти і науки України та АПН України. На сьогодні в Україні з 2004 року МОН України поставлено питання про систематичне запровадження у навчальний процес середньої школи уроків із громадянської освіти із наданням необхідного теоретичного і методичного матеріалу.

Крім того, громадянська освіта повинна впроваджуватися інститутами громадянського суспільства, зокрема *молодіжними організаціями*, адже перетворення інформації в політичні знання відбувається через її співвідношення з особистим досвідом молодої людини. На сьогодні в Україні зроблено ряд дієвих кроків в цьому напрямку: створена системи громадських молодіжних об'єднань, кількість яких, завдяки широкій законодавчій базі, постійно зростає. Не зважаючи на це, більшість з них залишаються не чисельними маловідомими для молоді та не є для неї авторитетними та престижними. Про це свідчать соціологічні дослідження, проведенні протягом останніх 8 років: не більше 3% українських молодих людей є членами молодіжних організацій. Це при тому, що завданням молодіжних об'єднань стимулювання ініціатив самої молоді до активної самостійної організованої участі у політиці. Адже, саме через діяльність формується політична свідомість і культура молодої людини.

Підтримка молодіжної ініціативи, прагнення молоді до організованої участі в житті суспільства і держави, до самостійної реалізації потреб і інтересів має стати пріоритетом у діяльності державних органів. Важливим є ефективне функціонування молодіжних утворень та об'єднань де формуються власті норми, правила поведінки, встановлюються обов'язки і відповідальність. Шляхом консолідації зусиль молодіжних організацій має бути забезпечено набуття практичного політичного досвіду, навичок політичної діяльності молоді.

Головною метою української системи освіти (як громадянської так і політичної) виступає створення умов для розвитку особистості як громадянина України, формування у дітей і молоді демократичного світогляду та політичної культури, активної громадянської і професійної позиції, збереження та продовження культурно-історичної традиції, виховання поваги до державних символів, інститутів, а також мови, культури, історії народів, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних відносин, спрямованість на консолідацію українського народу в українську політичну націю, як сукупності громадян країни, які не залежно від їх соціально-групових відмінностей мають не лише рівні права та обов'язки, а й спільну політичну культуру, поєднані почуттям солідарності та патріотизму і, на основі демократичних інститутів політичної влади та форм політичної участі, конституційно встановлених норм та процедур, здійснюють державне самоврядування, чим реалізують свій юридичний і політичний суверенітет.

Індикатором успішної первинної політичної соціалізації є ідентифікація молодих громадян з певною країною, формування потреби належати до певної держави [11, с. 7]. У разі якщо ціннісно-нормативна системи суспільства послаблена, то політична соціалізація не є успішною, відбувається відтворення деструктивного потенціалу, що накопичений в суспільстві.

В українському суспільстві політична соціалізація відбувається у різних соціально-економічних, соціокультурних обставинах і є різною у дітей, що належать до різних соціальних груп та спільностей і вже на допонятійному рівні відбиває соціальні протиріччя. Ситуація ускладнюється ще й тим, що сучасні установи освіти і виховання в Україні знаходяться на стадії реформування, на етапі пошуку тих форм і методів, які були б ефективними в процесі політичної соціалізації в умовах політичного та економічного становлення державності України.

Саме тому проблеми політичної та громадянської освіти в Україні вимагають подальшого ґрунтовного вивчення. Зокрема, особливої уваги потребує питання включення політичних знань в освітні програми, розробки навчальних посібників з політосвіти, які б відповідали вимогам перехідного періоду суспільства, сприяли формуванню знань і громадянських навичок.

Отже, враховуючи неоднорідний вплив вище зазначених чинників основними напрямками гармонізації процесу політичної соціалізації в українському суспільстві є подальше впровадження державних програм громадянської та політичної освіти у навчальних закладах. Ці програми мають включати формування громадянської ідентичності, почуття солідарності та патріотизму у дітей і молоді. Освітня складова політичної соціалізації повинна доповнюватися комплексом виховних заходів державних інституцій: Міністерства освіти та науки з усіма закладами, Міністерства культури та туризму, Міністерства у справах молоді і спорту. Набуття практичного політичного досвіду, навичок політичної діяльності у молоді може бути забезпечено шляхом консолідації зусиль молодіжних організацій та політичних партій. Інформаційна сфера повинна забезпечувати компетентну участь у політиці, єдиний комунікативний простір. У соціально-економічних перетвореннях необхідна стабілізація соціальної структури суспільства, формування середнього класу.

Література:

1. Шестопал Е.Б. Личность и политика. Критический очерк современных западних концепций политической социализации. – М.: Мысль, 1988. – 203с.
2. Щербинин А.И. Вхождение в политический мир (теоретико-методологические основания политической дидактики) // Полис. - 1996. - № 5. - С.136-146.
3. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Полис. – 1992. - №4. – С.123-134.
4. Іванов М. Що таке "громадянська" і, що таке "політична" освіта? // Політичний менеджмент. – 2003. – №2. – С.41-49.

5. Жадан І., Кисельов С., Кисельова О., Рябов С. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні. Методичний посібник. – К.: Тандем, 2004. – 80 с.
6. Журавлев Н.Н. Проблема социализации: политический аспект: Автореф. дис... канд. полит. наук: 23.00.01. – Екатеринбург, 1999. - 21с.
7. Українське суспільство 1994-2004: соціологічний моніторинг / За ред. Н.Паніна. - К.: «Заповіт», 2004. – 64 с.
8. Бекешкіна І. Молоде покоління на виборах – 2002 // Офіційний сайт Фонду "Демократичні ініціативи". - www.dif.org.ua/publics/doc.php?action=3/3
9. Бондар В. Політичні орієнтації сучасної української молоді // Офіційний сайт Фонду "Демократичні ініціативи". - www.dif.org.ua/publics/doc.php?action=3/2
10. Дем'яненко В.М. Політична свідомість українського суспільства в умовах демократичної трансформації: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. - К, 2003. – 16 с.
11. Катаєва М.С. Політична соціалізація школярів в умовах трансформації українського суспільства: Автореф. дис... канд. політ. наук.: 23.00.03. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - К, 1999. – 18 с.

Костиря Інна Олександрівна,
кандидат політичних наук,
доцент КНУКіМ

УДК:321.7:[008 (32:+34)]

СЕГМЕНТАЦІЯ УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ КУЛЬТУРИ ЯК ФАКТОР УПРАВЛІННЯ

У статті надається аналіз проблем структурування установ культури за формами діяльності, ціннісних орієнтацій та образних настанов.

Ключові слова: *культура, сегментизація, управління, мистецькі програми.*

In the article the analysis of problems of to influenceof establishments of culture is given after the forms of activity, valued orientationsand vivid settings.

Key words: *culture, distributing , management, artistic programs.*

В статье предоставляется анализ проблем структуризации учреждений культуры за формами деятельности, ценностных ориентаций и образных установок.

Ключевые слова: *культура, управление, сегментизация, художественные программы.*

Актуальність проблеми. Розвиток некомерційних організацій культури в Україні спричинив появу нових соціальних технологій і засобів їх реалізації. Досвід участі в різних конкурсах на фінансову підтримку, серед іншого і в рамках програм західних фондів, дозволив некомерційним організаціям культури отримати певну допомогу у формі грантів, а також набути нового досвіду і професіоналізму у використанні фінансових ресурсів.

Проблемою структурування установ культури займалися: Є.Головаха, В.Горський, В.Горбатенко, Л.Губерський, О.Забужко, В.Костицький, В.Кремень, Л.Лавриченко, В.Лях, М.Михальченко, Л.Морозова, І.Надольний, В.Огневюк, І.Предборська, але ще не достатньо визначеною залишаються типи специфікації установ культури як сиситемної цілісності.

Мета статті – визначити системо-творчий характер специфікації установ культури.

В Україні з 90-х років минулого століття почав активно розвиватися механізм конкурсного розподілу фінансових ресурсів у формі грантів. Спочатку це було притаманне для використання коштів некомерційних організацій, а згодом і невеликих виплат із державного бюджету. Зокрема, за рахунок держбюджетних коштів надаються гранти Президента України молодим митцям для здійснення творчих проектів у галузях театрального, музичного, образотворчого мистецтв та кінематографії. Отже, сфера